

SUMMARY

Kolyshkina Alla. Pedagogical conditions for the development of junior schoolchildren's emotional intelligence in the context of partner interaction.

The article examines the theoretical and practical foundations of the development of junior schoolchildren's emotional intelligence (EI) in the context of partner interaction. The relevance of the topic is due to the requirements of the Concept "New Ukrainian School", which places the formation of a holistic personality and its socio-emotional competence at the center of the educational process. The purpose of the study is to theoretically substantiate and experimentally verify pedagogical conditions that contribute to the effective development of junior schoolchildren's emotional intelligence in the system of partner interaction of participants in the educational process.

To achieve the goal, theoretical and empirical research methods were used. The work proves that partner interaction, in which the teacher acts as a facilitator, is effective, since it creates an emotionally safe environment for the child's self-expression. Three key pedagogical conditions were identified and tested: the first condition involves formation of emotional awareness through the enrichment of pupils' "emotional vocabulary" through fairy tales, dramatization, and art therapy exercises; the second condition is the systematic introduction of elements of socio-emotional learning (SEL) into integrated lessons in mathematics, Ukrainian, and the course "I Explore the World". The methodology for using the techniques "Emotional Thermometer", "Mood Circle" and game modeling of situations that develop empathy and self-regulation is described. The third condition is aimed at motivating parents to partner through their direct involvement in the educational space: joint readings, project activities, and participation in family events.

The results of the experiment confirmed that the implemented set of conditions provides qualitative changes in the emotional and volitional sphere of schoolchildren, contributes to successful adaptation to learning, and harmonization of interpersonal relationships. The practical significance of the publication lies in the development of methodological tools that can be used to improve national educational policy and increase teachers' professional skills in the field of developing soft skills of future citizens.

Key words: emotional intelligence, junior schoolchildren, partnership interaction, New Ukrainian School (NUS), social-emotional learning (SEL), emotional awareness, empathy, soft skills.

УДК 373.3.01.2

Світлана Кондратюк

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-3850-6731

Наталія Павлуценко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-7010-816X

DOI 10.24139/2312-5993/2026.01/066-081

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні однієї з актуальних проблем сучасної початкової школи: особливості застосування виховних технологій в роботі зі здобувачами початкової освіти. Методи дослідження: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної

та методологічної літератури. Результати дослідження можуть зацікавити досвідчених і молодих науковців в царині початкової освіти. Практичне значення дослідження: застосування виховних технологій в роботі зі здобувачами початкової освіти є інноваційним підходом до організації освітнього процесу в умовах Нової української школи. Висновки та перспективи подальших наукових розвідок: окреслена проблема пов'язана з формуванням в учнівства непохитного усвідомлення про власні потенційні можливості та здатність їх реалізувати.

Ключові слова: *початкова освіта, педагогічна технологія, виховний процес, здобувачі початкової освіти.*

Постановка проблеми. Для сучасної педагогічної науки і практики чи не найобговорюванішими залишаються такі провідні дефініції як «педагогічна технологія», «виховна технологія». «особистісно-орієнтована виховна технологія» та подібні. Актуальність окресленої проблеми зумовлена, зокрема, ще й тим, що загальна моральність нашого суспільства потребує не аби якої уваги з боку різних галузей і аналітичних досліджень. Адже, обравши шлях правової, цивілізаційно-спрямованої, демократичної, соціально-доцільної держави, наша країна має шанс втримати суверенність, інтегруватися до європейської спільноти як до найвищого рівня культури сучасної доби. У правовій державі, де людина є найвищою цінністю, забезпечується її соціальний захист, добробут, рівноправність статей, коли в політиці пропагується поєднання економічної свободи з соціальною справедливістю – створюються умови для повноцінної самореалізації кожної особистості через систему соціальних гарантій і чинного законодавства. З урахуванням цих важливих аспектів людського буття, у центрі уваги цивілізованого суспільства опиняється питання гармонійного виховання моральних якостей, патріотизму, любові до праці, культури через інтеграцію різних сфер виховання.

Вирішуючи це щемливе питання, вітчизняна педагогіка має очолити глобальну наукову думку щодо представлення ключових виховних напрямів для розвитку зростаючої особистості зі стійкими загальнолюдськими моральними цінностями і звичками; людини зорієнтованої на гармонійні соціокультурні ідеали, найдосконаліші стандарти з історії і традицій нашого народу; з чітким усвідомленням своєї громадянської ніші в суспільстві. Зважаючи на це, наукова педагогіка й запровадила ідеологію, яка розгортає проблему технології виховання. Загалом технології виховання, як педагогічний феномен у межах Нової української школи, характеризуються поєднанням інноваційних підходів і методів, що сконцентровані на організації діяльності здобувачів початкової освіти, формуванні їхньої свідомості й стимулюванні

поведінки, включаючи розвиток креативності, нестандартного мислення, пізнавальних інтересів, формуванні морально-етичних якостей, що базуються на принципах зв'язку з реаліями життя, а також, використовуючи елементи гри, інтерактивні методи та цифрові технології, зорієнтовані на всебічний розвиток особистості.

Аналіз актуальних досліджень з означеної проблеми доводить, що питання, яке окреслює особливості застосування виховних технологій в роботі зі здобувачами початкової освіти було предметом дослідження як фундаторів педагогічної науки, так і авторів сучасності, саме тому воно залишається дискусійним. Розробниками педагогічної технології були видатні вітчизняні педагоги В. Дьяченко, А. Макаренко, Н. Попова, В. Сорока-Росинський, А. Рівін В. Сухомлинський та ін. Модернізацію педагогічної освіти як чинника її планомірної оптимізації із застосуванням виховних технологій у професійної підготовці вчителя нової генерації в своїх працях досліджували А. Бойко, В. Бондар, М. Євтух В. Кремень, П. Самойленко, І. Прокопенко та ін. Питаннями виховних технологій в рамках педагогіки загальної, теорії і методики виховання переймаються Л. Вовк, С. Карпенчук, А. Кузьмінський, В. Лозова В. Омеляненко, Г. Троцько та ін. Педагогічні технології в освітньому процесі, як показника його якості, оптимальності і науковості розглядали А. Капська, О. Дубасенюк, М. Левківський, С. Сисоєва, П. Підкасистий, Д. Чернілевський та ін. С. Безбородих, В. Беспалько І. Бех, І. Зязюн, О. Савченко. О. Сухомлинська та інші педагогічну технологію характеризують як науково обґрунтовану стратегію, визначаючи її важливість через виховний фактор, оскільки вона передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Актуальність даної теми зумовлена ще й тим, що нинішньому українському суспільству вкрай потрібні творчі особистості, здатні до самостійних нестандартних рішень. Сучасні завдання Нової української школи є не просто інноваційними, вони, перш за все, спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього освітнього процесу, декларують нові пріоритети в ньому, формують ініціативну особистість, здатну до раціональної творчої праці.

Відзначимо, що розвиток освіти на сучасному етапі характеризується різноманітними технологіями, що спрямовані на допомогу педагогам доцільно будувати освітній процес, раціонально розподіляти навчально-виховне навантаження для учнівства, і, відповідно, досягати кращих результатів професійно-педагогічної

діяльності. Відтак, заклад освіти надає вчителю можливість широкого вибору щодо використання виховних технологій, які спрямовані на становлення творчої особистості, її всебічний розвиток. Варто відзначити, що домінантними виховними технологіями є інтерактивні, ті, що передбачають активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, створюючи умови для співпраці, діалогу та спільного пошуку при вирішенні завдань.

Мета статті полягає в теоретичному описі актуальної проблеми Нової української школи пов'язаної із особливостями застосування виховних технологій в роботі зі здобувачами початкової освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної та методологічної літератури.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи ті трансформаційні процеси, що наразі відбуваються у національній освіті, зокрема, оновлення її змісту у бік активного застосування інноваційних технологій, модернізація освіти у вектор європейського освітнього простору, втілення дистанційної освіти з поповненим методичним та інформаційно-програмним забезпеченням тощо, продукують переосмислення сутності, ролі і функціоналу освіти, її глобальної задачі як суспільного рушія в утвердженні комфортного освітнього середовища в першу чергу для здобувачів початкової освіти.

Саме тому в контексті модернізації змісту освіти мають місце провідні наукові позиції і ключові поняття, що репрезентують питання висвітлення особливостей застосування виховних технологій в роботі з учнями початкових класів.

Визначимо, на яких поняттях здійснюються наукові пошуки щодо окресленої проблеми.

Сучасна наукова література пропонує доволі велику кількість визначень поняття «педагогічна технологія». Зокрема, фахівчиня в галузі дидактики початкової школи, українська професорка, О.Савченко педагогічну технологію інтерпретує як системний підхід до організації освітнього процесу, що передбачає конкретизацію мети, чітке визначення умов і процедур, які спрямовані на досягнення очікуваного результату з регламентованими процесуальними і цілеспрямованими діями з боку педагога, це дозволить прогнозувати ефективність пропонованої проблемної діяльності і забезпечить ефективність роботи, на відміну від методу спроб і помилок (Савченко, 2017).

Людина-легенда, академік НАПН України І. Зязюн, педагогічні технології пов'язував з педагогічною майстерністю, він відзначав її як цілісну систему, що передбачає практичне втілення змодельованої взаємодії педагога з вихованцями, яка має забезпечувати комфорт та ефективність освітнього процесу (Зязюн, 2018).

І. Прокопенко педагогічну технологію характеризує як суворе наукове і точне відтворення педагогічних дій, які гарантуватимуть успіх (Прокопенко, 2018).

За С. Безбородих педагогічна технологія функціонує як система певних способів, принципів і регуляторів, використовуваних в реальному освітньо-виховному процесі (Безбородих, 2019).

Відомий український академік І. Бех зазначає, що виховна технологія – це проєкт досягнення мети певної задачі, створений з точки зору науки правильно. У даному проєкті важливо дотримувати послідовність дій, визначених для учасників виховного процесу. З сучасної теоретичної точки зору – це система знань, що спираються на психологію виховання і є підтвердженими досвідом прийоми й процедури «розгортання гуманістично орієнтованого змісту і організаційно доцільних умов виховної діяльності», які покликані забезпечувати піднесення рівня духовно-моральної вихованості особистості як суб'єкта життєствердних цінностей (Бех, 2018).

Провідного місця в освітньому процесі національної школи нині набувають інтерактивні виховні технології. Слід зауважити що інтерактивні виховні технології у професійній діяльності сучасного вчителя початкової школи представлені сукупністю форм, методів і засобів навчання і виховання, які є об'єднаними загальною метою, з чітко визначеним добром дій педагога і здобувачів початкової освіти. Це мотивує учнівство до освітнього процесу, і є одним із базових шляхів реалізації особистісно-орієнтованого навчання. Важливими позиціями до нього є наступні: мета освіти – повноцінна особистість; талановитими є кожний / кожна; педагогічні інтеракції ґрунтуються на принципах гуманізації і демократизації та на основі успіху, відмови від примусу.

Інтерактивні форми роботи допомагають вчителю приділити увагу кожному / кожній. Сумісна робота: чи то в групах, чи то в парах, дозволяє здобувачам початкової освіти самостійно розв'язувати доступні для їхньої вікової категорії завдання, стимулюють їх до проведення досліджень, спільного здолання труднощів на шляху до вирішення завдань і пошуку підтвердження висунутої гіпотези, чи

досягнення поставленої мети. Окрім зазначеного, інтерактивні технології дозволяють розвивати як комунікативні вміння, навички, допомагають встановленню емоційних контактів між школярами, так і вчитися аналізувати і відтворювати інформацію, критично мислити, вступати в дискусії, самостійно приймати рішення.

Технологія загалом – це і поєднання вдало дібраних прийомів, і сукупність проблемних ситуацій, і продумана модель сумісної педагогічної діяльності по втіленню виховного процесу із забезпеченням належної атмосфери для здобувачів початкової освіти і педагога, і певні психолого-педагогічні настанови, і спеціальні виховні форми, методи, способи роботи з підопічними, і скомпонований організаційно-методичний інструментарій, і деталізований опис процесу досягнення запланованих цілей чи гіпотетично очікуваних результатів. Але, безумовно, педагогічна технологія має реалізовуватися як мистецтво на високому рівні майстерності.

Зауважимо, що «технологія виховання» в педагогічній практиці розглядається як логічно вибудована і теоретично обґрунтована система виховних форм і методів роботи зі здобувачами початкової освіти й визначається як поетапна, націлена на конкретне виховне завдання робота. У глобально науковому обсязі поняття «педагогічна технологія» використовується в наступних взаємопов'язаних і взаємозалежних позиціях:

- загально-педагогічна, що характеризує освітній процес як цілісну систему на рівні базових питань теорії виховання і теорії навчання (дидактики) в конкретному регіоні, освітньому закладі тощо, в цій системі педагогічна технологія представлена в сукупності цілей, змісту, засобів і методів виховання, навчання, алгоритму суб'єкт-суб'єктної діяльності в ньому;

- методична, що визначає вектор застосування педагогічної технології як окремої методики викладання освітніх компонентів, методики роботи вчителя/вихователя та ін., на цьому рівні предметно-методичний вектор поданий сукупністю методів і засобів, що втілюються в зміст виховання та навчання в межах одного предмету, роботи класу, професійної діяльності педагога;

- модульна, що окреслює педагогічну технологією на масштабному рівні і представлена як окремі частини освітньо-виховного процесу, тобто це технологія певних видів діяльності, утвердження провідних понять, формування конкретних якостей зростаючої

особистості тощо, структура модульної педагогічної технології переймається вирішенням окремих виховних і дидактичних і завдань.

На нашу увагу заслуговують також такі науково-педагогічні явища, як технологічні мікроструктури: прийоми, частини, елементи та ін. Утворюючи певний технологічний ланцюжок, вони формують цілісну педагогічну технологію, безпосередньо технологічний процес. Означений феномен характеризують як систему технологічних одиниць, сконцентрованих на конкретному педагогічному результаті. Він базується на принципах діагностичності, відтворюваності, ефективності, системності, що дозволяє оптимізувати навчання з найменшими витратами ресурсів. У теорії виховання до технологічних процесів відносять і методику колективних творчих справ, і методику організації роботи класного колективу, і систему виховної роботи загалом (Безбородих, 2019, Савченко, 2017).

Очікуваний результат технологічного процесу залежить від професійного рівня педагога, його майстерності, стилю роботи зі здобувачами початкової освіти, а також від особливостей розвитку кожної дитини, психологічної атмосфери в класному колективі тощо. Слід також наголосити на тому, що, формуючи педагогічні технології в освітньому процесі, педагогам варто пам'ятати про їхні умовні зображення: схематичні (описові) і графічні (проектувальні). Так технологічна схема – це опис окремих функціональних елементів, логічно пов'язаних між собою, а графічний формат технологічного педагогічного процесу представлено у вигляді покрокової послідовності дій, часто з вказівкою на використовувані засоби. Уміння педагогом втілювати проектування технологічного процесу є вершиною професійної майстерності й методичної вправності. Залишаючись одним із інноваційних показників професійної діяльності педагога, проектування технологічного процесу сприяє удосконаленню багатьох компонентів його творчості, зокрема, закріплює рефлексивні здібності, спричиняє пошук оптимальних форм і методів роботи з учнями, дозволяє прогнозувати і діагностувати результати сумісної діяльності зі здобувачами початкової освіти.

Висвітливо у чому ж полягають особливості сучасних педагогічних технологій.

Першою, і найважливішою, ознакою педагогічної технології є її приналежність до безперервного освітнього процесу. Далі, не менш важливими показниками педагогічної технології, є професійна діяльність

педагога і особистісна участь в провідній діяльності – навчанні в сензитивний віковий період – молодший шкільний вік здобувача початкової освіти. А також характерними ознаками педагогічної технології є її специфічна структура, засоби, методи, форми.

Структурними компонентами педагогічної технології визначають наступні:

✓ базова концепція (фундаментальне положення, що включає провідні ідеї, принципи, припущення, системність наукових підходів, добір ефективних алгоритмів дій з творення освітнього процесу);

✓ ціннісно-сміслові орієнтири (включає цілі навчання / виховання: загальні та конкретні, зміст освітнього матеріалу: ядро педагогічної технології, що забезпечує формування компетентностей, з подальшим очікуваним відтворюваним результатом;

✓ процесуальна частина (відтворювана система дій, що функціонує як процес перетворення змісту освіти в реальні знання та вміння здобувачів початкової освіти, форми й методи пізнавальної активності учнівства та діяльності педагога, організація, управління та діагностувальні складники освітньо-виховного процесу).

Важливо також підкреслити, що педагогічній технології властиві всі ознаки системності: закономірність (логіка) процесу, взаємозв'язок (співвідлеглисть) її частин, структурна (змістова) єдність, динамічність (інтенсивність) усіх процесів, приналежність до народної педагогіки (соціо- і природодоцільність),

До важливих критеріально-рівневих характеристик технологічності освітнього процесу належать:

✓ наукова концепція як опора на певне наукове (соціально-педагогічне, психологічне, дидактичне) обґрунтування досягнення освітньо-виховних цілей;

✓ цілісність як ознака системності і логіки будови освітнього процесу, взаємозв'язок його провідних частин:

✓ результативність як гарантоване досягнення певного «виховного ідеалу» в конкурентних умовах, де матимуть місце ефективні результати з мінімальними витратами;

✓ апробація педагогічної технології як певна можливість її повторення, відтворення, застосування в інших однотипних освітніх установах;

✓ діагностика педагогічної технології як можливість планування, проектування, прогнозування, діагностичного цілепокладання освітньо-виховного процесу, варіювання методів і засобів роботи з корекцією результатів.

Багатовимірність і різноманітність педагогічних технологій дають змогу класифікувати їх в певній сукупності щодо роботи зі здобувачами початкової освіти, зокрема:

– за характером їх застосування розрізняють загально-педагогічні, ті, що стосуються загальних чинників освітньо-виховного процесу початкової школи, предметні, що висвітлюють особливості викладання певних освітніх компонентів, у тому числі інтегрованих, а також модульні, що передбачають розподіл педагогічних явищ на певні частини;

– за певним показником психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку: провідна діяльність, соціальний досвід, пізнавальна активність;

– за сутнісними характеристиками роботи з учнями початкових класів: гуманістична основа виховного процесу чи примус;

– за науковою ідеологією засвоєння досвіду: рефлексорні, ті, в основу яких покладено теорію формування понять, розвивальні, що ґрунтуються на концепції розвитку здібностей, сугестивні, які засновані на навіюванні;

– за стилем роботи з дітьми: авторитарний, що пригнічує ініціативу та самостійність здобувачів початкової освіти, особистісно-орієнтований, що ґрунтується умовах співробітництва, вільного вибору вихованців;

– за орієнтацією на особистісні надбання здобувачів початкової освіти: інформаційно-аналітичні: знання, уміння, навички, компетентності, операційні: здатність до розумових дій, емоційно-вольові: естетична і моральна сфера відносин, особливості саморозвитку: формування механізмів самоконтролю особистості, евристичні надбання: розвиток креативних здібностей, прикладні можливості: здатність до практичної діяльності;

– за типом організації та управління пізнавальною активністю здобувачів початкової освіти: інтеграційні технології, що забезпечують поєднання міжпредметних зв'язків, навчальних тем тощо, ігрові технології: форма взаємодії педагога і учнів, яка сприяє формуванню вмінь пошуку альтернативних варіантів розв'язання певного сюжету.

Класифікуючи виховні педагогічні технології НУШ, зауважимо, що вони є як традиційними, так і з елементами інноватики, серед них:

Технологія «успішна особистість» – систематизований педагогічний процес, спрямований на формування компетентностей, потенційних можливостей та мотивації до саморозвитку особистості, орієнтований не лише на здобуття знань, а й на вміння їх застосовувати в реальних життєвих ситуаціях, зокрема розвиток гнучких соціальних навичок (soft skills), що, в результаті, забезпечує здатність дитини досягати високих показників у діяльності. Основними компонентами педагогічної технології виховання успішної особистості є особистісно орієнтований підхід, розвиток критичного мислення, створення ситуацій успіху, а також стимулювання активності, підсилення відповідальності та самостійності.

Технологія «індивідуальна взаємодія» – цілеспрямований процес наставництва і педагогічної підтримки, спрямований на створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного здобувача початкової освіти, розвиток особистості через діалогову взаємодію, індивідуальне консультування та самоосвіту. Це і психологічний супровід, і врахування в роботі з дітьми індивідуальних особливостей кожного / кожної, а також створення комфортної дружньої атмосфери в класному колективі. Основними характеристиками технології є психолого-педагогічний супровід, спрямований на допомогу в організації діяльності здобувача початкової освіти, активізацію та коригування його дій.

Дуже схожа на попередню – технологія «індивідуалізованого виховання». Це система педагогічних дій, спрямована на упорядкування освітньо-виховного процесу до індивідуальних особливостей, потреб та здібностей кожної / кожного. Вона ґрунтується на гуманістичному підході, де педагог, перш за все, допомагає юній особистості розкрити свій потенціал через формування морально-духовної життєвої компетентності і успішної самореалізації в соціумі. Ця технологія забезпечує створення сприятливих умов для розвитку природних обдарувань, пізнавальної активності та позитивної соціалізації дитини.

Технологія «інтегроване виховання» – це педагогічний підхід, що покликаний навчити поєднувати знання з різних галузей, предметів або видів діяльності навколо одного тематичного модуля для створення цілісної картини світу у здобувачів початкової освіти. Технологія спрямована на розвиток особистості через її інтелектуальне збагачення, збільшення спектру знань, емоційний комфорт, примноження духовності, активізацію творчості та самостійності.

Важливим її показником є формування у дітей цілісного світогляду, глибокого розуміння явищ природи та розвиток універсальних навичок, зокрема, критичного мислення, комунікації тощо.

Технологія «проектна діяльність» – інноваційна модель освітньої технології, спрямована на самостійну пошукову діяльність та здобуття знань учнями початкових класів через планування, прогнозування, дослідження та реалізацію практичних завдань (проектів) з метою розв'язання тих чи інших задач. Як і більшість педагогічних технологій, вона базується на особистісно орієнтованому підході, покликана формувати ключові знання, базові компетентності, розвивати креативність та передбачає створення відчутного результату (продукту). Основні характеристики та переваги проектної діяльності: стимуляція інтересу до навчання, розвиток навичок самостійної роботи та командної взаємодії, креативність, відповідальність та нестандартність мислення.

Технологія «розвивальне виховання» – система педагогічних методів та засобів роботи, що спрямована на виховання здобувача початкової освіти як активного суб'єкта власного розвитку, яка фокусується на розкритті потенційних можливостей, творчих здібностей, моральних норм і цінностей особистості, а також її індивідуальних якостей за допомогою активності самого суб'єкта виховного процесу, що взаємодіє з середовищем. Вагомою перевагою технології розвивального виховання є перетворення виховного процесу на простір для самореалізації зростаючої особистості, розвиток її задатків, коли дитина вчиться не просто критично мислити, а й приймати самостійні складні рішення.

Технологія «групова взаємодія» – форма організації активної діяльності здобувачів початкової освіти, при якій вони об'єднані в невеликі групи (до 3-6 осіб) для спільного вирішення завдань, обміну досвідом та досягнення спільної мети. Технологією групової взаємодії стимулюються навички аргументації та відповідальності учнів, покращується розуміння складних питань, забезпечується висока залученість усіх учасників до творчого процесу. Ефективність групової взаємодії залежить від чітко визначеної мети, правильного поділу ролей та позитивної взаємозалежності її співучасників.

Технологія «системний підхід до виховання» – це цілісний процес, який розглядає вихованця в єдиній системі як її частину, зокрема в сім'ї, школі, соціумі, з метою формування особистості.

Системний підхід дозволяє уникнути хаотичності і передбачає єдність та узгодженість мети, змісту, методів, діагностики та взаємодію педагогів, учнів, батьків і громадськості, забезпечуючи виховання цілісної особистості. У цій структурі навчальна та позакласна діяльність розглядаються як єдина система, що забезпечує комплексний вплив з урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти.

Технологія «співробітництва, спільної діяльності» – це гуманістичний підхід в освітньому середовищі, що ґрунтується на рівноправному розподілі взаємодії, взаєморозумінні та спільній творчій діяльності педагога та здобувачів початкової освіти. Стиль стосунків є паритетним, де вчителю належить стимуляція пізнавального інтересу учнів, повага до кожної особистості та залучення її до активної самостійної роботи. Синонімічною до технології співробітництва є «педагогіка партнерства», основними характеристиками якої є гуманізація та демократизація освітнього процесу, повага, довіра та спільна відповідальність за результати. Ця технологія виключає примус, також є ключовою складовою особистісно зорієнтованого виховання.

Ігрова технологія — це комплексна педагогічна система, що об'єднує ігрові форми роботи в організації взаємодії педагога і здобувачів початкової освіти.. Вона перетворює освітньо-виховний процес на захопливу творчу подорож, стимулюючи пізнавальну активність, мотивацію і критичне мислення молодших школярів через ігрові ситуації, сюжетно-рольові ігри, що дозволяє «здійснювати генеральну репетицію дорослого життя», практикувати знання, отримані в грі. Перевагами ігрової технології є активна участь учнів початкових класів у творенні сюжету гри, розподілі ролей, встановленні правил, а також стимулювання інтересу до неї через наявність змагальних елементів, що допомагає перетворити монотонне запам'ятовування на цікаву практику.

Розробляючи авторські технології, педагоги-практики часто поєднують елементи різних апробованих технологій. Це в основному імітаційні вправи, комп'ютерні, ділові, рольові, ігри, ігрове проектування та ін. Комп'ютерні технології допомагають значно підвищити ефективність роботи, забезпечуючи швидкий збір, обробку, зберігання та передачу інформації. Вони автоматизують рутинні завдання, полегшують вирішення задач повсякденного життя, візуалізують складні процеси, стимулюють пізнавальний інтерес, мотивацію та формують нове інформаційне середовище для здобувачів початкової освіти.

До провідних важелів, що також характеризують педагогічні технології в освітньому середовищі Нової української школи відносимо:

Відповідність. Встановлення фактору доречності пропонованої педагогічної технології: її відповідність стандартам, умовам, психологічним характеристикам учнівської аудиторії (класифікаційний чинник).

Найменування технології. Висвітлення фундаментальних показників: ідеологія, сутність, принципи, характеристика інноваційних показників впровадження ідеї до освітнього процесу (дефінітивна характеристика).

Концепція. Наукове обґрунтування парадигми і припущень, що висувуються для пояснення основних правил і положень педагогічної технології, які сприяють розумінню її цільової настанови, орієнтації на основні чинники розвитку дитини в освітньому процесі (ідеологічний чинник).

Зміст освіти. Опис визначених державних стандартів, навчальних програм та планів, об'єм і характер змісту освіти, що характеризують дидактичний бік навчальних планів, освітнього матеріалу, форми викладу тощо; а також орієнтують на особистісні механізми розвитку зростаючої особистості, її знання уміння, навички, компетентності, способи розумової діяльності, систему морально-естетичних якостей (сутнісна складова).

Методика. Процесуальна характеристика впорядкованості застосування методів і засобів виховання / навчання, організаційні форми освітнього процесу, форми контрольних заходів, методи та інструменти оцінювання здобувачів початкової освіти під час поточного та підсумкового контролю, управління освітнім процесом, його діагностика і корекція (організаційний чинник).

Нормативно-правова база. Комплекс нормативно-правових документів, що регламентують зміст і перебіг освітнього процесу: освітні програми, навчальні плани, методичні рекомендації, посібники, дидактичні матеріали, методичні наочні та технічні засоби та інші навчальні матеріали (програмно-методичний інструментарій).

Психологічна складова педагогічної технології. Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів початкових класів, зокрема: психічні характеристики (пам'ять, мислення, мовлення, уява, увага), особистісні якості (ввічливість, емоційна стабільність, соціальний досвід), анатомо-фізіологічні показники кожної дитини з

метою адаптації методів роботи з ними, темп та зміст освітньо-виховних дій (інтерпретаційні дані).

Це забезпечує диференціацію та індивідуалізацію при організації освітнього процесу Нової української школи, підвищуючи його ефективність через використання персоналізованих підходів педагогічних технологій до розвитку здібностей зростаючої особистості.

Поряд з висвітленими особливостями, важливим фактором формування освітнього середовища в школі I ступеня О. Савченко визнає впровадження в освітній процес певних новацій у формі саме педагогічних технологій, організаційних моделей тощо. Інноваційними формами організації освітнього процесу НУШ вона називає такі, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів початкової освіти і подані у форматі проблемного діалогу. Серед таких – заняття у формі дискусії, круглого стола, підготовка й презентація проекту, аналіз продуктів сумісної творчої діяльності, оформлення та презентація портфоліо тощо (Савченко, 2017).

Під інноваціями у вихованні також розуміють процес створення, поширення новітніх засобів щодо роз'яснення тих педагогічних проблем, які можуть наразі вирішуватися в результаті творчого пошуку чи оригінальних, нестандартних розв'язань, серед яких самотутні, унікальні виховні ідеї, нові виховні форми, методи і технології виховання.

Поряд з поняттям інновації у вихованні, академіком І. Бехом вживається дефініція «інноваційні виховні технології», що спрямовані, в першу чергу, на розвиток морально-духовних якостей здобувачів початкової освіти як визначальних для розвитку ціннісної системи людини (Бех, 2018).

Парадигма інноваційного виховання спрямована, перш за все, на розвиток зростаючої особистості, проектування і становлення унікального формату її життя і діяльності, а також зацікавленості кожної дитини у самовираженні, самоствердженні, демонстрації свого життєвого досвіду, вияву своєї індивідуальності, відчуття ситуацій успіху та власного вибору, і, зрештою, побудові відкритих діалогічних форм спілкування.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У зв'язку з цим відзначимо, що особливості застосування виховних технологій у початковій школі, як ефективний процес взаємодії педагога і здобувачів початкової освіти:

✓ зорієнтований на розвиток зростаючої особистості, утвердженні її ціннісних орієнтацій та елементарного соціального досвіду;

- ✓ ґрунтуючись на діяльнісному підході, сконцентрований на формуванні навичок творчого мислення, самостійного пошуку рішень;
- ✓ включає елементи особистісно-орієнтованого навчання;
- ✓ формує навички проєктної діяльності;
- ✓ породжує здібності до збору, обробки, зберігання, передачі та використання програмного забезпечення та телекомунікації;
- ✓ через інтеративні методи виховання мотивує учнівство до ефективної роботи;
- ✓ має вектор здоров'язбереження;
- ✓ містить формат гри чи рольової гри через цікаву й доступну подачу.

Варто відзначити, що до методів роботи з учнями початкових класів в умовах НУШ доцільно долучати поряд із традиційними: бесіди, диспути, лекції, семінари, обговорення (аналіз) результатів творчої діяльності тощо й інноваційні: інтерактивні ігри, сторітеллінг, кейс-методи, STEM-технології, робота в парах / групах і т.д. Саме ці формати роботи наразі є одними з перспективних напрямів наукового дискурсу педагогів, психологів та інших активних дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

- Безбородих, С. М. (2019). *Теорія і методика виховання молодших школярів : навч.-метод. посіб.* Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
- (Bezborodykh, S.M. (2019). *Theory and methods of educating younger schoolchildren: teaching method.-manual.* Starobilsk: Publishing house of the Taras Shevchenko).
- Бех, І. Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей* : монографія. Київ-Чернівці : «Букрек». (Bekh, I. D. (2018). *Personality on the path to spiritual values: monograph.* Kyiv-Chernivtsi: «Bukrek»).
- Зязюн, І. А. (2018) Педагогічна майстерність як технологія педагогічної дії. *Науковий вісник МДУ. Педагогічні науки, 23 (1), 8-14.* <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3239/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD7.pdf>
- Прокопенко, І. Ф. (2018). *Педагогічні технології в підготовці вчителів* : навчальний посібник. Харків : ХНПУ. (Prokopenko, I. F. (2018). *Pedagogical technologies in teacher training: a textbook.* Kharkiv: KhNPU).
- Савченко, О. Я., Бібік, Н. М., Мартиненко, В. О., Цимбалару, А. Д., та ін. (2017). *Організаційні форми навчання у початковій школі* : посібник. К. : Педагогічна думка. (Savchenko, O. Ya., Bibik, N. M., Martynenko, V. O., Tsybalaru, A. D., (2017). *Organizational forms of education in primary school: manual.* Kyiv: Pedagogical Thought).

SUMMARY

Kondratiuk Svitlana, Pavlushchenko Nataliia. Features of Implementing Upbringing Technologies in Work with Primary School Learners.

The purpose of this article is to theoretically substantiate one of the pressing challenges in contemporary elementary education: features of Implementing Upbringing

Technologies in Work with Primary School Learners. Research methods: theoretical analysis, synthesis, generalization of psychological-pedagogical and methodological literature. The results of the study may be interested to young scientists in the field of primary education. The practical significance of the study: Interactive educational technologies are increasingly assuming a leading role in the educational process of the national school system. It should be noted that in the professional practice of a modern primary school teacher, interactive technologies are represented by a set of forms, methods, and instructional tools for teaching and upbringing, united by a common goal and supported by a clearly defined selection of actions performed by the teacher and primary school pupils. Such technologies enhance pupils' motivation to participate in learning and constitute one of the fundamental ways to implement learner-centred education. The approach is grounded in the following principles: the purpose of education is the development of a holistic personality; every child is talented; pedagogical interaction is based on humanisation and democratisation, success-oriented support, and the rejection of coercion. Interactive forms of work enable the teacher to attend to the needs of each pupil. Technology in general is a combination of well-chosen techniques, a set of problem situations, and a well-thought-out model of joint pedagogical activity to implement the educational process while ensuring the appropriate atmosphere for primary school students and the teacher, and certain psychological and pedagogical guidelines, and special educational forms, methods, and ways of working with wards, and a structured organizational and methodological toolkit, and a detailed description of the process of achieving planned goals or hypothetically expected results. Conclusions and prospects for further research: this issue is intricately connected to fostering students' steadfast awareness of their own potential and their ability to actualize it.

Key words: *primary interactive technologies; primary school; methods; learner-centred education; pedagogical interaction; motivation.*

УДК[373.3.015.31:502/504]:821.09

Інна Кравцова

Криворізький державний педагогічний університет
ORCID ID 0000-0002-6989-3439

Аліна Манькута

Криворізький державний педагогічний університет
ORCID ID 0000-0001-8513-7257

DOI 10.24139/2312-5993/2026.01/081-090

ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИРОДНИЧИХ ПОНЯТЬ ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗАСОБАМИ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Стаття розкриває особливості формування у молодших школярів наукових понять про природу та наукову картину світу засобами аналізу художніх творів, яка складається з уявлень про навколишній світ. Наукова картина світу синтезує найбільш загальні та фундаментальні знання про природу. Шляхом інтегративного підходу природничої та мовно-літературної освітньої галузі можна сформуванати природоохоронні знання про навколишній світ, об'єкти живої і неживої природи, актуалізувати пізнавальний інтерес до проблеми збереження природнього середовища шляхом аналізу художніх текстів, збагачуючи мовний словник учнів яскравими та влучними виразами про природу.